

Årbysänkan -skötselplan

Innehåll

3 Inledning

3 Varför natur här?

4 Områdets värden

4 Vacker skog?

4 Biologisk mångfald

5 ...i Årbysänkan

6 Trädgårdsavfall- ett stort problem

7 Översikt

8 Delområden

8 Odlad mark

8 Klippt gräsyta

8 Tomtnära skogsbryn

8 Brynkaraktär vid kraftledning

9 Längs gång- och cykelvägar

9 Trädbevuxen "hagmark"

9 Alsnåret

10 Sumpskogen

10 Tät pelarsal

10 Mosaik

11 Skydd mot riksvägen

11 Örjansgårdens lövskog

12 Kvalitetshöjande åtgärder

12 Engångsåtgärder

13 Plan- Kvalitetshöjande åtgärder

14 Genomförande

14 Synpunkter

Skötselplanen har tagits fram av Borlänge Energi Stadsmiljö, Sofia Stenberg i samarbete med Borlänge kommun Samhällsbyggnadssektorn:

Sara Toivanen (Plan och Mark), Sören Nyström (Miljökontoret).

2011-01-25

Inledning

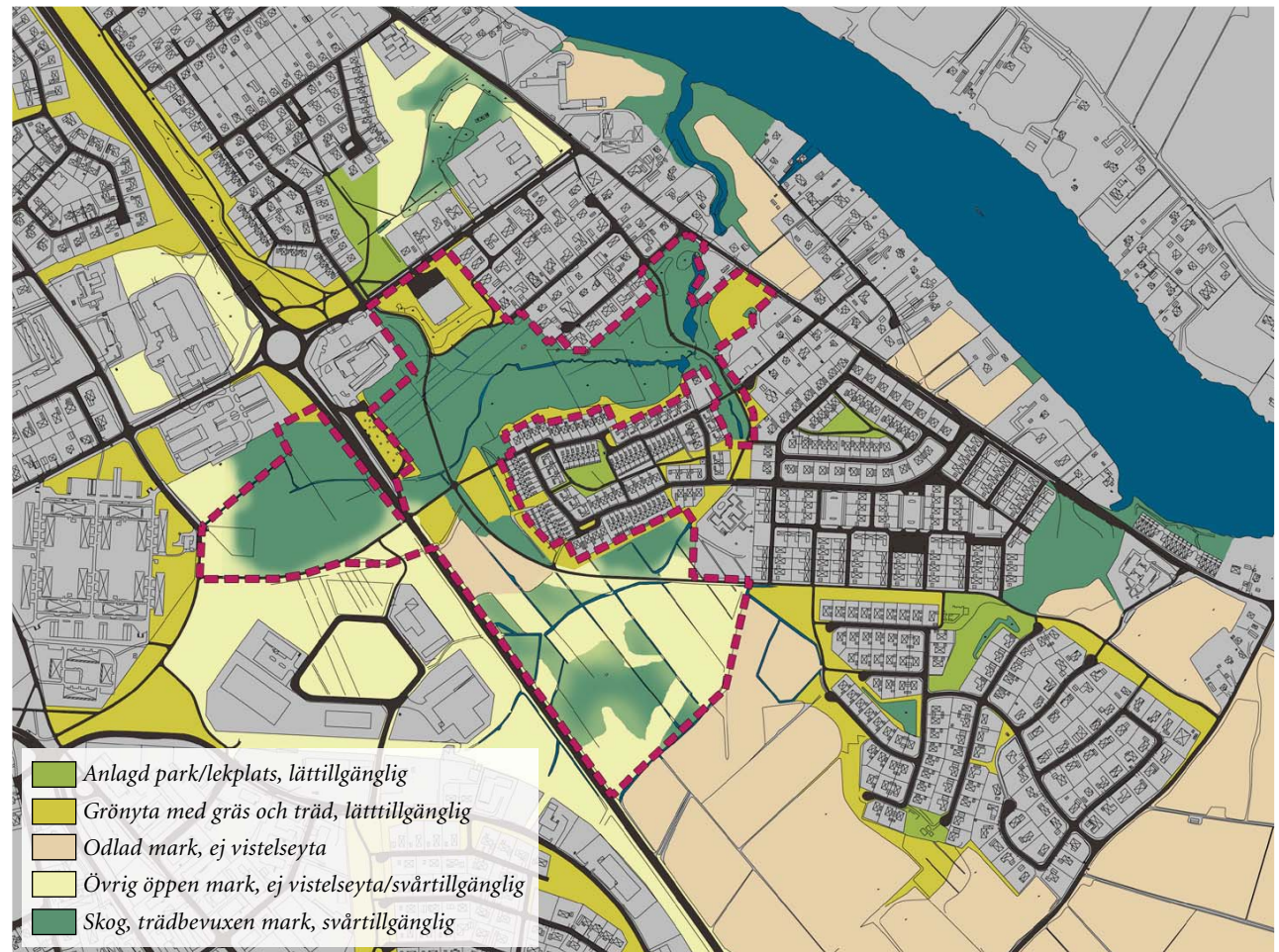
Den här skötselplanen omfattar naturområdena i Årby sänkan och har till syfte att beskriva mål och skötselåtgärder för området.

En skötselplan med långsiktiga mål underlättar den återkommande åtgärdsplaneringen och gör att beslut som leder mot målen kan tas i den kontinuerliga skötseln. Tidigare har insatser främst gjorts sporadiskt och utan helhetssyn, efter att närboende klagat. I vissa fall har de tagit saken i egna händer och klippt och huggit på eget bevåg.

Varför natur här?

När bostadsområden byggs, sparas ofta bitar av naturen. Ofta kan det vara värdefulla naturområden, men det kan också vara de områden som är svårast eller minst lämpliga att bebygga. Hela Årby ligger i en sänka som är relativt fuktig. De lägst liggande områdena, där bäckarna som avvattnar området rinner, är mycket blöta och sparades som ett stycke natur.

Årby sänkan ingår ett större sammanhängande rekreationområde för de södra stadsdelarna. Dessa stadsdelar har brist på anlagda parker och har dessutom långt till bra strövområden. Därför är det här lilla området en viktig del att utveckla och vårda. Att det dessutom hyser stora biologiska värden gör det extra viktigt att bevara.

De södra stadsdelarnas obebyggda ytor består till största delen av åkermark eller annan öppen mark som inte är tillgänglig eller som är svår att beträda. De anlagda parkerna är få, oftast är det gräsytor med enstaka träd eller grupper av träd. Till de större ströv- och skogsområdena utanför staden är det relativt långt. Årby sänkan är det som erbjuds för vardagsrekreation nära hemmet. Den röda streckade linjen avgränsar skötselplanens geografiska omfattning.

Områdets värden

I vårt land har det sedan länge varit känt att våra vatten har ett stort värde för människor och för våra medpassagerare: växterna och djuren. Med vatten menas inte bara stora sjöar och älvar utan kanske framförallt de små vattnen i form av bäckar och små vattensamlingar. T ex våtmarker har en viktig roll för den biologiska mångfalden. Sjuttionio procent av våra hotade arter förekommer på myrmarker eller sötvattnsstränder (www.naturvardsverket.se). Till exempel sumpskogarna som kan tyckas ogästvänliga för oss människor, är för en rad djur och växter rena paradiset. Sumpskogarna har ett mycket rikt och komplicerat natursystem och kan därför kallas ”Sveriges regnskogar”.

Fleråldriga skogsbestånd med mycket död ved hör numer till ovanligheterna, men det är så en naturlig skog ser ut.

Vacker skog?

Vad som upplevs som en vacker skog varierar från person till person. De flesta är vana vid produktionsskogar där träden är likåldriga och skogen ”välstädd”. I jämförelse med det upplevs oftast mer naturliga skogar med fleråldriga bestånd och inslag av döda träd, som skräpiga.

Men mänskliga aktiviteter som t ex modernt jord- och skogsbruk medför att allt fler livsmiljöer förstörs och arter dör ut. När man sköter en skog så leder det till att träden får leva en kortare tid än vad som är normalt i en naturskog. Vid gallring tar man även ut sjuka eller skadade träd. Detta sammantaget leder till att det blir brist på gamla träd och döende eller döda stammar och grenar i olika dimensioner. Skogen blir likåldrig och mindre variationsrik.

Biologisk mångfald

Med variation i skogen gynnas ett rikt växt- och djurliv. Lövträd är ofta så kallade pionjärträd som snabbt börjar växa på en öppen markyta. Lövträden växer snabbt i sin ungdom och de som inte hinner med, dör på grund av för lite ljus. Därför finns många kläna döda träd i naturliga lövskogar. Lövträdens förmåga att snabbt föröka sig gör att sly snabbt växer upp på en öppen yta.

Lövskogar har i regel en stor rikedom på växtarter, både vanliga och ovanliga. Dessa arter gör att även djurlivet blir varierat med bland annat fåglar och smådjur som finner mat och skydd. Ett stort antal svampar, lavar, insekter och mossor är beroende av

Död ved i olika förmultningsstadier ger goda förutsättningar för biologiska mångfald.

våra vanligaste lövträd, björk, asp och al. Flera arter finns endast ett eller ett par år på samma träd.

Gemensamt för många insekter som lever i ved är att de har svårt att överleva i enstaka lövträd spridda i barrskogarna. Därför behövs gamla lövbestånd med grova träd och död ved i olika nedbrytningsstadier och grovlekar. Fallna lövträd ger inte upphov till insektsjärjningar utan är mer viktig för mossor, lavar och smådjur.

Många marklevande arter är också känsliga för förändringar av fuktighet och beskuggning. Vid åtgärder i zonen närmast fuktiga skogsmiljöer är det därför viktigt att spara döda eller döende stammar och undvika ”städning”. I de fuktiga eller blöta partierna bör åtgärder helt undvikas.

Kommunen har här ett stort ansvar att bevara och skapa miljöer som gynnar den biologiska mångfalden.

...i Årbysänkan

Geologi- grundvattenutströmning och lera

Genom Årbysänkan rinner flera bäckgrenar fram som slutligen mynnar i Dalälven. En stor del av vattnet utgörs av utläckande grundvatten från den mäktiga Badelundaåsen. Åskärnan ligger längre västerut och löper i stort sett i samma sträckning som Gamla tunavägen. I lågpunkter i terrängen kan vatten från flödet i åsen läcka ut i omgivande terräng. Två större utflödesområden finns i centrala Borlänge. Det ena är Lusmyrenområdet, det andra Årbysänkan.

Större delen av Tunaslätten är täckt av siltiga jordar. I extrema lågpunkter finns dock lager av den ännu mer finkorniga jordarten lera. I Årby har bäcken skurit sig ned till lerlagret och fortsätter att erodera

Bäcken skär sig ner i lerlagren.

ned genom detta. Resultatet blir att bäckens vatten blir grumligt och får en gråvit färgning. Den lera som bäcken eroderat med sig sedimenterar till stor del i bäckens mynningsområde mellan älven och Mjälgåvägen. Detta har lett till en igenslamning och uppgrundning i denna del. Processen är dock i grunden en naturlig del i landskapets geologi och vattenföring.

Vegetation- här finns den rara mandelpilen!

I Årbysänkan kan man hitta två olika typer av biotoper beroende av fuktigheten i marken. Skogen är skiktad och tät och domineras av lövträd som al, björk och hägg med inslag av t ex alm, lönn, sälg. Vegetationen i det fuktigare området har en mer öppen karaktär med inväxande pil, vide och al. I de allra blötaste områdena trivs i stort sett inga trädarter. Vissa buskformiga videarter såsom gråvide och mandelpil kan växa där men oftast dominerar fräken eller älgräs.

Leran sedimenterar sedan i bäckens flackare, lugnare partier.

Älgräs dominerar stora öppna områden, med dungar av videbuskar.

I skogens fuktigare partier finns ofta fräken som undervegetation.

För många är videsläktet (*Salix*) en svår grupp att särskilja. Dels förekommer här ett flertal arter, dels hybridiserar de med varandra som gör det svårt med artbestämningen. En art som är rätt rar, mandelpilen, och som förekommer här i fuktiga stråk längs Dalälven förtjänar dock att uppmärksammas. Den har en speciell struktur och färg på stammen som gör den lätt att känna igen. Färgen är tydligt kanelbrun och barken spricker upp i stora flagor (2-5 cm). Den blommar i mitten av maj med klargula blomställningar som också avslöjar dess förekomst.

Foto Inge Palmqvist
Hanplanta av den relativt ovanliga mandelpilen (*Salix triandra*) som likt andra videarter har skilda hon- och hanplantor.

Mindre hackspett- en möjlig invånare?

Denna art skulle kunna vara en symbolart för Årbysänkan. Denna hackspett, stor som en stare, trivs i lövrika miljöer med mycket död ved. Arten är numera inte vanlig, men den återfinns i liknande marker längs Dalälven. Här skulle man kunna gynna uppkomsten av mer död ved, både liggande och stående. Dimensionen bör dock vara dm-grovt och uppåt.

Spanska skogssnigeln

Kallas även mördarsnigeln pga sin expansiva natur. Fullvuxen blir den drygt 1 dm och har oftast en rödbrun färg. Arten är vanlig i området och har troligen kommit in med växtmaterial som planterats i trädgårdarna. Den har ingen direkt koppling till själva skogsområdet. Främst är det trädgårdarna den dras till och ställer till förtret för alla hemodlare. Troligen får vi lära oss att leva med denna art in i framtiden.

Trädgårdsavfall- ett stort problem

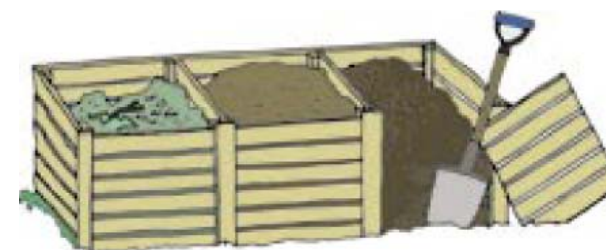
Ett stort problem för såväl skötseln av området som dess framtida naturvärde är att många villaägare dumpar sitt trädgårdsavfall ute i vårt gemensamma grönområde. Förutom att aktiviteten är olaglig och kostar skattepengar att

Förutom övergödning bidrar kompostering intill trädstammar till röta i den del av stammen som täcks av komposten. Det gör att träden kan falla helt oväntat.

åtgärda leder den också till oreparabla skador på naturen. Allt trädgårdsavfall såsom ris, ogräsrens, gräsklipp mm, innehåller näringsämnen som frigörs när materialet bryts ned. Följden blir en kraftig gödslingsseffekt på markerna där dumpning sker. Vårens vackra mattor av vitsippor, gullpudra mm ersätts av brännässlor, tistlar m fl. arter som vi inte vill ha och som inte hör till den naturliga vegetationen. Dumpningen medför också att igenväxningen med sly går snabbare och att en mängd trädgårdsväxter sprids ut som en förorening i den naturliga vegetationen. Exempel på detta är jättebalsamin, kornell, druvfläder och jätteleka.

Grönområdena nära staden är primärt till som rekreativslungor för medborgarna och hemort för en rad växter och djur, inte deponi för trädgårdsavfall. Det är viktigt att alla hjälps åt med detta och endera komposterar på den egna tomten eller transporterar det till Fågelmyra återvinningscentral.

I en enkel trädgårdskompost kan gräsklipp, löv, ogräsrens, vissna blommor mm bli till mull som kommer trädgården till nytta istället för att övergöda naturområdet. Placera gärna komposten lite skuggigt och vänd den då och då för att få in luft. Fler tips om kompostering finns i Komposteringsguiden hos DalaAvfall, www.dalaavfall.se under fliken informationsmaterial.

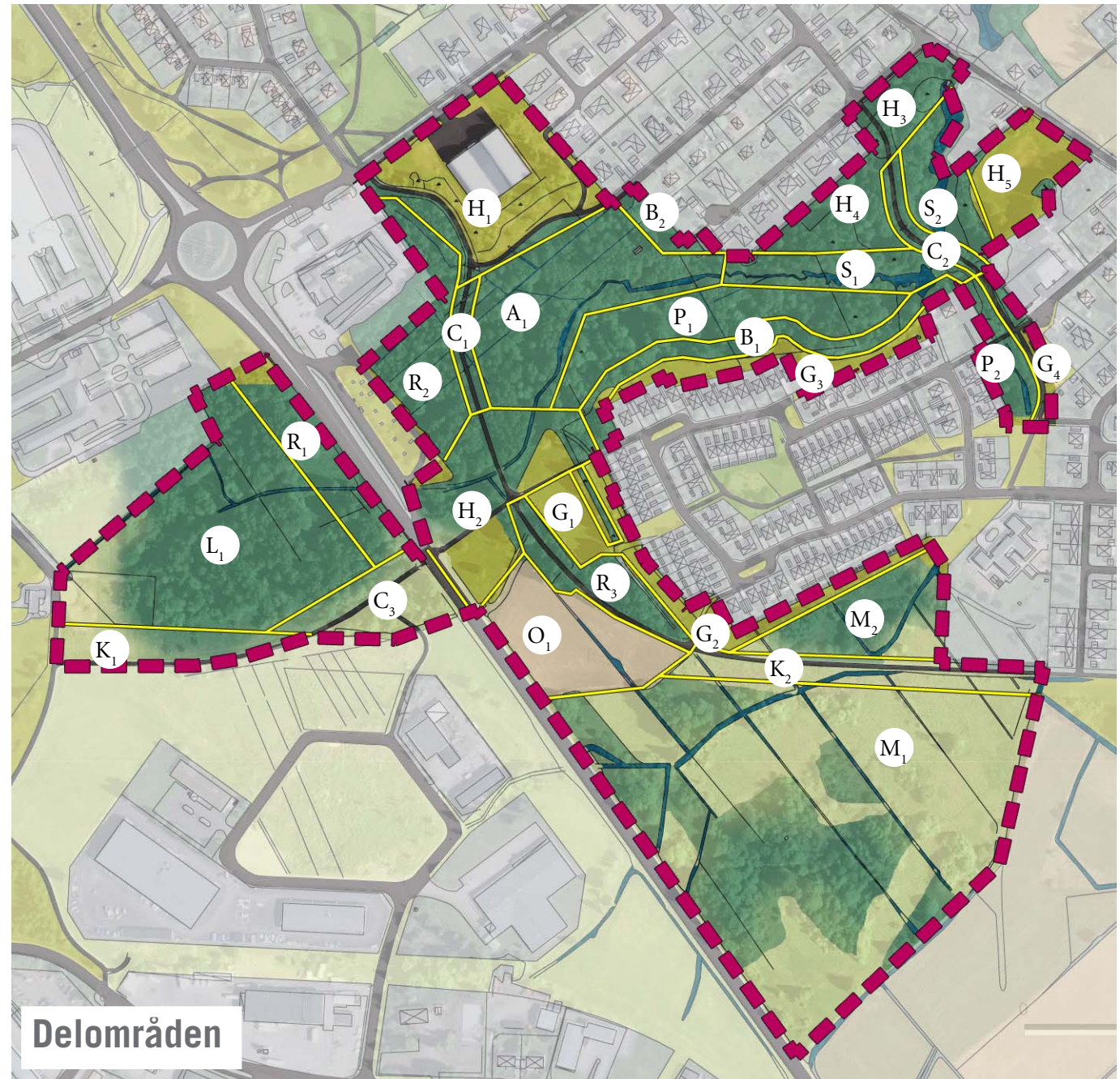
Översikt

Skötselplanen är indelad i olika delområden med olika karaktär. För varje område finns en målbeskrivning för vad som eftersträvas och vilken åtgärd som behöver utföras för att nå närmare målet.

Den röda streckade linjen avgränsar skötselplanen. De gula linjerna avgränsar olika delområden. Flera delområden kan ha liknande karaktär.

Beteckningar:

O	Odlad mark
G	Klippt gräsyta
B	Tomtnära skogsbryn
K	Brynkaraktär under kraftledning
C	Längs gång- och cykelvägar
H	Trädbevuxen "hagmark"
A	Alsnåret
S	Sumpskogen
P	Tät pelarsal
M	Mosaik
R	Skydd mot riksväg
L	Örjansgårdens lövskog

Delområden

Odlad mark

Mål

Öppen mark, eventuellt kan en del omvandlas till naturlig plantering som skydd mot riksvägen.

Skötsel

Marken är utarrenderad och där bedrivs aktivt jordbruk.

Klippt gräsyta

Mål

Ytan ska upplevas som välskött och vara lätt att beträda.

Skötsel

Dessa ytor sköts i de flesta fall av de närboende som själva avgör nivån på skötseln.

I övriga fall klippes gräsytorerna som klass I, dvs de klippes regelbundet så att gräshöjden inte når över ca 8-10cm.

Tomtnära skogsbryn

Mål

Ett bryn av lågväxande träd och buskar framförallt salixarter. Inga komposter eller trädgårdsväxter ska förekomma.

Skötsel

I slänten och zonen närmast tomterna fälls merparten av de höga träden. Bekämpning av förvildade trädgårdsväxter framförallt balsamin genom trimning. Komposter ska tas bort av de boende.

Brynkarakter vid kraftledning

Mål

Under kraftledning får ingen högre vegetation finnas. Istället för att konsekvent skövla området bör målet för ytan liknas vid de tomtnära skogsbrynen där de arter som inte blir så

höga gynnas, framförallt salixarter.

Skötsel

Vid den återkommande röjningen under kraftledningen bör endast de arter som på sikt blir höga träd tas bort.

Längs gång- och cykelvägar

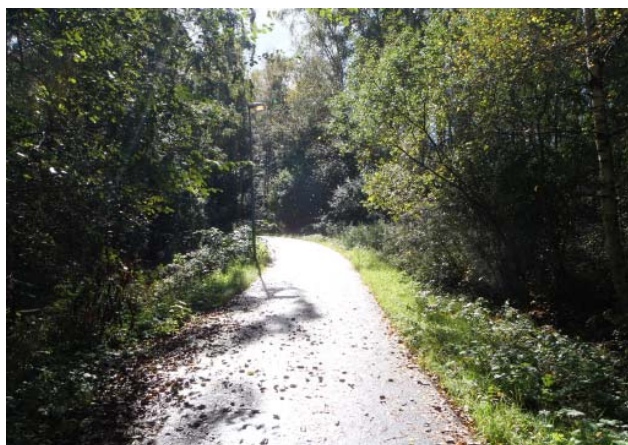
Mål

Gång- och cykelvägarna ska upplevas som trygga och tilltalande utan att förvanska skogens karaktär helt. För att uppnå detta eftersträvas ett fleråldrigt bestånd utan buskvegetation där det är fri sikt in mellan trädstammarna.

Uppstamning kan behöva ske på enstaka träd nära gång- och cykelvägen.

Skötsel

På ett avstånd av ca 7 meter på varje sida av gång- och cykelvägen ska all buskvegetation röjas regelbundet, ca vart tredje år. Föryngring sker genom gallring där framförallt uppslag av björk, al, sälg och alm gynnas. Dikesslätter ska ske årligen.

Trädbevuxen "hagmark"

Mål

Målet är en luftig och gles flerådrig lövskog med undervegetation av gräs eller fräken. Huvudsakligen eftersträvas detta mål som en övergång mellan öppen mark och skogen.

Skötsel

Kraftig gallring behöver ske vid Badmintonhallen på värdshussidan samt vid korsningen vid bollplanen. Den naturliga artblandningen utnyttjas för att gallra fram olika karaktärer. På något ställe kan lönn prioriteras medan björk dominerar på andra ställen. Nedanför Joel Alvéns gatan föryngras delar av det al- och salixbestånd som vetter som sumpskogen. Regelbunden röjning utförs sedan ca vart tredje år.

Alsnåret

Mål

Tät och snårig skog dominerad av al. Bortsett från röjning av ett stråk för en stig (se kvalitetshöjande åtgärder) ska området vara en ogenomtränglig "djungel" - en fristad för djurlivet.

Skötsel

Till största delen fri utveckling. Röjning för stig. Fällning av träd enbart om de riskerar att falla över väg eller byggnad.

Sumpskogen

Mål

Ett varierat parti som naturligt hålls relativt öppet eftersom bäcken svämmar över den flacka omkringliggande marken.

Skötsel

Till största delen fri utveckling. Röjning på vissa platser för att öka framkomligheten och ge närkontakt med vattnet. Spänger ordnas på några platser (se kvalitetshöjande åtgärder).

Tät pelarsal

Mål

Här eftersträvas en zon där krontaket är så tätt att slyuppslag och markvegetation begränsas. En stig (se kvalitetshöjande åtgärder) skulle underlätta att ta sig in i denna pelarsal, som ligger i de lite mindre blöta delen av skogen.

Skötsel

Inledande röjningsåtgärd med syfte att göra området framkomligt. Föryngring sker genom luckhuggning dvs att en grupp träd fällt så att ljuset når ner i dungen och ger nya träd möjlighet att växa upp.

Mosaik

Mål

Ett varierat parti med såväl öppna som beskogade partier. Någon större igenväxning kommer troligtvis att ta mycket långt tid eftersom området delvis är mycket blött.

Skötsel

Största delen av området lämnas för fri utveckling.

Skydd mot riksvägen

Mål

En buffert med tät flerskiktad skog närmast riksvägen. Närmast intill gång- och cykelvägen ska det vara glesare.

Skötsel

Täta buskarter gynnas som brynvegetation. Viss gallring utförs i syfte att föryngra delar av beståndet.

Örjansgårdens lövskog

Mål

Här ska det vara tilltalande att ta sig in. En stig leder genom ett varierat område där de olika karaktärerna har tas tillvara.

Skötsel

Röj och gallra försiktigt närmast stigen. Förstärk några av gläntorna. Stora aspar och sälgar friställs.

Kvalitetshöjande åtgärder

Vissa åtgärder är en större engångsinsats som bidrar till att öka framförallt möjligheten att använda området men även för att förstärka områdets naturvärden.

Åtgärderna kräver olika stora resurser och kan inte genomföras på en gång. T ex att röja fram en stig är en enkel åtgärd medan att anlägga en damm är en svårare och mer kostsam process. Siffrorna nedan anger en trolig prioriteringsordning.

Engångsåtgärder

Anlägga klipbar gräsremsa (1)

Längs en sträcka av gång- och cykelvägen anläggs en ca 2 m bred gräsremsa som går att klippa med samma kvalitet som på andra sidan gång- och cykelvägen. Syftet är att snygga till entrén till området samt att göra det svårare att ”gömma” trädgårdsavfall. (Tippning på allmän mark är ett miljöbrott)

Stig längs bäcken (2)

En ny stig röjs fram genom området, där det är mest lämpligt. På vissa platser behövs spänger eller enklare broar. På någon plats nära vattnet ordnas enklare sittplatser.

Stig genom Örjansgårdens lövskog (3)

Befintliga stigar förbättras genom viss röjning. På vissa platser behövs spänger eller enklare broar. På någon plats längs stigen ordnas enklare sittplatser.

Sittplatser längs gång- och cykelväg (4)

På några platser längs gång- och cykelvägen sätts parksoffor för att ge trötta ben möjlighet att vila

Stigar kan röjas fram till vackra platser som kanske kan förse med en enkel stockbänk?

Stig längs bäcken bakom förskolan (5)

Ny stig röjs fram genom området. På vissa platser behövs spänger eller enklare broar.

Stig över ”älgräsmarken” (6)

Över det öppna området går en befintlig stig som kan förbättras genom viss röjning och på vissa platser komplettera spängerna. Ev kanske stigen kan förlängas längre in i ”mosaik”. På någon plats ordnas enklare sittplatser.

Damm (7)

På lämplig plats kan en liten damm/göl anläggas till nytta för t ex grodor.

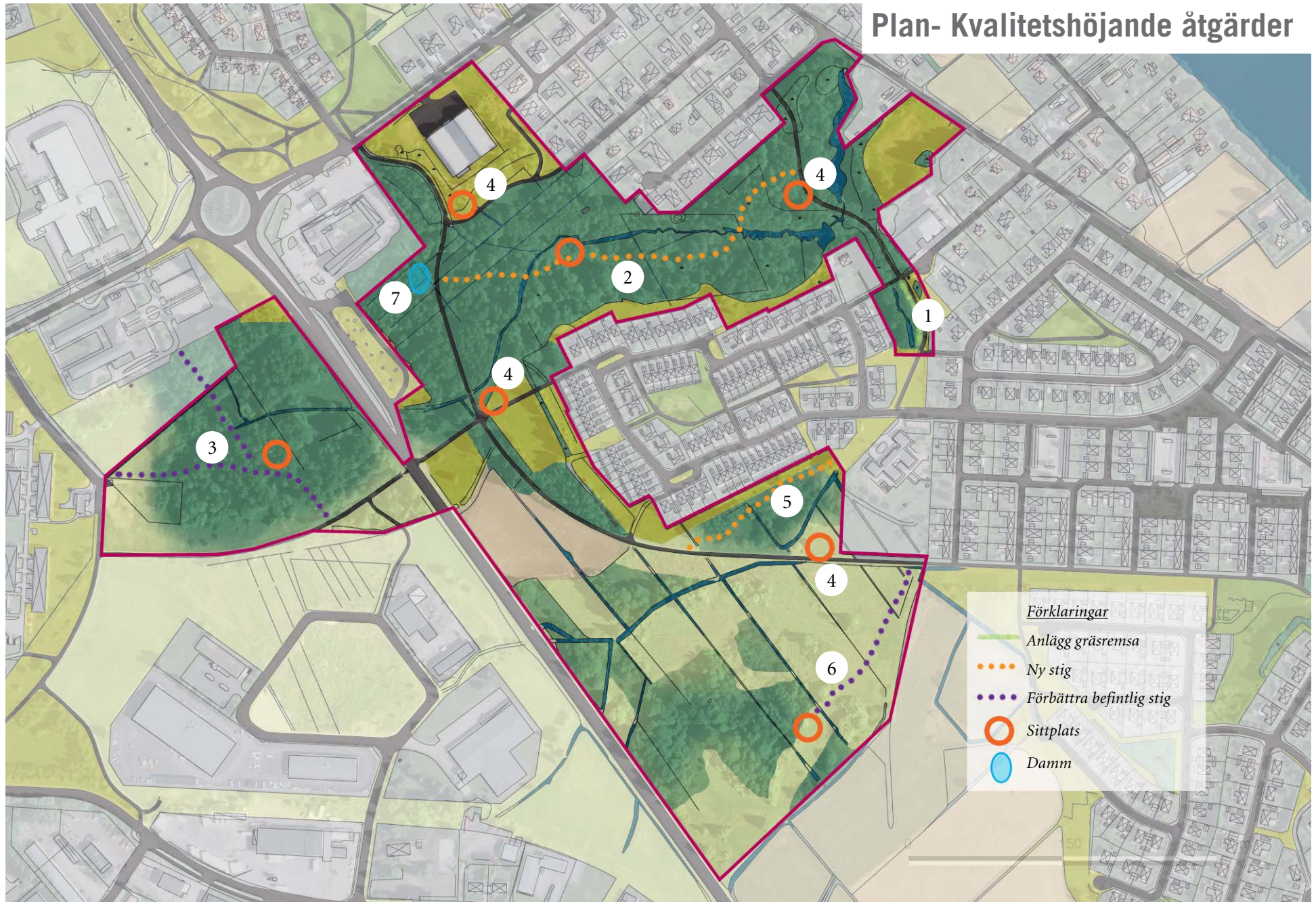
Fågelholkar

Fågelholkar av olika slag kan sättas upp på olika platser i området.

Med enkla spänger på vissa platser blir området mer lättillgängligt.

Plan- Kvalitetshöjande åtgärder

Genomförande

Skötselplanen har upprättats i samråd med landskapsarkitekt, biolog och skogstekniker. Detta för att säkerhetsställa och förstärka såväl rekreativvärden som biologiska värden samt försäkra att åtgärderna är möjliga att genomföra på ett rimligt sätt.

Skötseln är ingen engångsinsats utan behöver bedrivas kontinuerligt och med högre krav än ”produktionsskog”. Generellt brukar fällda stammar, grenar och ris som är större än 5 cm i diameter tas bort. Men i vissa av de mer svårtillgängliga områden kommer även detta att lämnas kvar. En del av de större stammarna kommer också att lämnas kvar som ”död” ved till nytta för småkryp.

Eftersom området är så blött är det svårframkomligt och känsligt för sönderkörning. Därför måste större åtgärder ske när det är tjäle i marken. För att kunna röja sly utan att lämna alltför höga slystubbar kan det heller inte vara för mycket snö.

Första åtgärden beräknas ske under vintern 2012, med kompletterande åtgärder under sommaren.

Synpunkter

Denna skötselplan delges i första hand boende i Årby.

Skötselplanen är inte fastslagen för alltid utan kan förändras beroende på hur området utvecklas och på vilka behov som uppstår.

Skötseln kommer även fortsättningsvis utföras av personal på Borlänge Energi. Om ni inte är nöjda med skötseln ska ni vända er till Borlänge Energi.

Om ni har frågor eller synpunkter på skötselplanen är ni välkomna att kontakta oss.

Sofia Stenberg, 0243-730 33
sofia.stenberg@borlange-energi.se.

Sara Toivanen. 0243-745 41
sara.toivanen@borlange.se